

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE
YOKSULLUK MESELESİ

Editör:

Abdullah Miraç BÜKEY

İ.Ü. İktisat Fakültesi,
abdullahmiracbukey1@istanbul.edu.tr;
abdullahmirac@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-5483-9077

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YOKSULLUK MESELESİ

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2021

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YOKSULLUK MESELESİ

EYLÜL 2021

ISBN: 978-975-368-670-9

BASKI - CİLT

Birlik Fotokopi Baskı Ozalit Gıda San. Tic. Ltd. Őti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 20179

KAPAK/GÖRSEL

Halil Zafer

EDİTÖR

Abdullah Miraç BÜKEY

İ.Ü. İktisat Fakültesi,
abdullahmiracbukey1@istanbul.edu.tr;
abdullahmirac@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-5483-9077

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Őti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com
bilgi@filizkitabevi.com
Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayım hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Őti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafi kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

İnsanlar, toplumlar ve devletler arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşimin artması hâlini ifade eden “Küreselleşme” mefhumu, 20 ve 21. asrın sosyal bilimler literatürünün belki de en çok kullanılan kavramlarından birisidir. 1960’lı yıllarda küresel müesseselerin tesis edilmesi, 1980’li yıllardan itibaren ise serbest piyasa ekonomisine geçiş yapan ülke sayısının seri bir şekilde artması “küreselleşme” olarak adlandırılan sürecin tüm dünyayı tesiri altına alma ivmesini de artırmıştır. Mezkur süreç tüm dünyayı olduğu gibi; siyasetten ekonomiye, teknolojiden iletişime ve demografiden kültüre insanla alakadar her sahayı da işgal etmeyi başarmıştır. Bu sahalardan biri olan ekonomiye olan tesiri ise küreselleşmenin makro ve mikro ölçekteki her bir ekonomik tabaka arasındaki makası açarak küçük bir azınlığa fayda sağladığı ve büyük bir çoğunluk için de yoksulluk ürettiği hususundaki müzakerelerdir.

Yoksulluk yalnızca küreselleşme dönemi sonrası değil; tarihinin ilk zamanlarından günümüze değin insanı her daim meşgul edebilmiş ve hala meşgul etmekte olan sosyal bir mesele olagelmıştır. Her sosyal mesele gibi, yoksulluğun da sebep ve sonuçları psikolojik, sosyolojik, kültürel, siyasal, dinî, teknolojik ve iletişimsel boyutlar ihtiva etmektedir. Bu hâliyle yoksulluk problemi çok yönlü olarak ele alınması elzem olan bir olgudur.

Bu bağlamda kitabımızda yoksulluk meselesi, bilhassa küreselleşme sürecinde şekillenen kıvamı ile hem kavramsal hem ampirik hem de disiplinler arası boyutu ile iletişim alanındaki zeminiyle birlikte mevzu-u bahis edilmiştir. Bu doğrultuda kitapta ilk olarak küreselleşme ve küreselleşme sürecinin bir ürünü olan Neoliberal politikaların yoksulluk ile ilişkisi kavramsal zeminde, ardından bazı ülke örnekleri, dezavantajlı gruplar ve uygulamalar üzerinden ampirik çerçevede ve son olarak da iletişim alanındaki yansımaları yönünden ele alınmıştır. Bu kapsamda yedi bölümden oluşan kitabı şöylece özetlemek mümkündür:

Kitabın birinci bölümünde Yunus BUDAK “**Küreselleşme ve Yoksulluk**” başlıklı çalışması ile iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla tesirini artıran “küreselleşme” sürecinin “yoksulluk” meselesi ile teorik ve kavramsal bağını ele almıştır. Buradan hareketle öncelikle küreselleşme, yoksulluk ve gelir eşitsizliği konularını kavramsal çerçevede incelemiş, ardından küreselleşme-yoksulluk-gelir eşitsizliği denklemini literatür taraması yardımıyla teorik zeminde çözümlenmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda mezkur ilişkiler ağında meseleye hangi teorik bakış açısı ile nazar edildiğinin önemi vurgulanmıştır.

Hem kitabın hem de kendisinin ikinci bölümünde Yunus BUDAK “**Neoliberal Politikalar ve Yoksulluk**” adlı çalışması ile küreselleşme sürecinin kaçınılmaz neticesi olan Neoliberal politikaların yoksulluk problemi ile olan ilişkisini teorik zeminde ele almıştır. Çalışmada öncelikle Neoliberal politikaların tarihsel gelişimi ele alınmış, ardından küreselleşme sürecinin refah devletini Neoliberal devlet anlayışı ikame ettiği vurgulanmıştır. Çalışmanın neticesinde Neoliberal paradigmanın yoksullukla

mücadelede sosyal devletin elini zayıflattığı ve yoksulluk meselesini derinleştirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Üçüncü bölümde Şirin NAS “**Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşme, Uluslararası Ticaret ve Yoksulluk**” başlıklı çalışmasında küreselleşme ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi, küreselleşme döneminde artan uluslararası ticaret akımları üzerinden analiz etmiştir. Ampirik çalışmada gelişmekte olan ülkelerden Meksika, Endonezya, Kolombiya, Polonya ve Hindistan örneklemi referans alınmıştır. Uluslararası ticaret hacmi, kafa sayısı endeksi ve yoksulluk açığı endeksi verileri ile grafik ve tablo analizi yöntemi ile yapılan çalışmadan ticaret modellerinin basit bir yorumunun ülkeler için yanıltıcı olacağı, tamamlayıcı politikalar vasıtasıyla yoksulların ve yoksul ülkelerin küreselleşme sürecinden kazançlı çıkabileceği, ticaret ve yabancı yatırım reformlarının, ihracat yapan ve yabancı yatırım alan sektörlerde yoksullar için faydalar sağlayabileceği, finansal krizlerin yoksullar için maliyetinin yüksek olduğu ve küreselleşme süreci yoksullar arasında kazananlar ve kaybedenler olarak iki taraf çıkardığı sonucuna ulaşmıştır.

Dördüncü bölümde “**Küreselleşme Döneminde Üçüncü Dünya Turizminin Yerel Gelir Eşitsizliği ile Mücadeledeki Rolü: Fas ve Cezayir Örneği**” adlı çalışmasında Yıldırım ŞAHİN ilk olarak küreselleşme sürecinin sonuçlarından biri olan uluslararası seyahatin artması ve farklı turistik destinasyonlar hakkında bilgiye erişimin kolaylaşması neticesinde üçüncü dünya ülkelerine gelişmiş ülkelerden gelen turist sayısının da arttığını ve buna bağlı olarak da bu ülke ekonomilerinin gelişimi için uluslararası turizmin artan önemini tespit etmiştir. Fakat çalışmada uygulanan ampirik analizin sonucuna göre, küreselleşmeyle gelişen uluslararası turizm sektörünün her üçüncü dünya ülkesinde gelir eşitsizliğini azaltmakta etkili olamadığı tespit edilmiştir. Yine bu çalışmada Fas ve Cezayir ülkelerinden örnekle, kalifiye genç emek gücü ve uluslararası turizm hasılasının artmasına rağmen emek piyasa problemlerinin nasıl sosyal mobilitiyi engelleyebileceği ve gelir eşitsizliğini artırıcı etkileri tartışılmış ve COVID-19 pandemisinin hâlihazırda bulunan emek piyasası problemlerine olası etkileri göz önüne alınarak gelir eşitsizliğini nasıl etkileyeceği analiz edilerek politika önerilerinde bulunulmuştur.

Beşinci bölümde Yusuf Ziya YILDIRIM “**Küreselleşme Süreci ve Sonuçlarının Yaşlılık Bağlamında Değerlendirilmesi**” isimli çalışmasında küreselleşme süreci ve sonuçlarının dezavantajlı gruplardan yaşlılarla ilgili yeni gündemler oluşturduğu ve sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda dönüşümler yaşatmakta olduğu meselesini değerlendirmiştir. Çalışmaya göre dünya genelindeki küreselleşmenin sonuçlarının yaşlılar üzerindeki etkileri toplumsal yaşlılık algısı, aile yapısı, kuşaklar arası dayanışma, bireysellik ve yalnızlık, nüfus ve göç hareketleri, emeklilik sistemleri, sağlık ve bakım hizmetleri, teknolojik gelişmeler gibi çeşitli başlıklarda ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada küreselleşme ve yaşlılık ilişkisinin ortaya konması, süreçte yaşanan gelişmelerin yaşlı ve çevre arasında meydana getirdiği değişimlerin izahı amacıyla gerçekleştirilmektedir. Literatürde yapılmış mevcut çalışmalardan yararlanarak

küreselleşmenin yaşlılıkla ilişkisi eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Altıncı bölümde Yunus Emre ÖKMEN “**Sinema Filmlerinde Yoksulluk: Parazit Filmi Örneği**” başlıklı çalışmasına göre bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak haberleşme ağları artmış, dünyanın bir ucunda yaşanan olaylardan anında haber alınır olmuştur. Bu süreci bir fırsata çeviren çok uluslu şirketler dünya genelinde ticari ilişkilerini güçlendirmiş ve içinde bulunulan ekonomik düzende büyük ölçüde söz sahibi olmuştur. Bölümde, sinema filmlerine yansıyan yoksulluk süreci “Parazit” filmi üzerinden örneklendirmeye çalışılmıştır. Örnek olarak seçilen filmde yoksulluğa ait temsiller analiz edilerek sinema filmlerindeki temsillerin ne anlama geldiği gösterilmiştir. Örnek olay tarama modeliyle yapılan çalışmada filmde var olan durum çözümlenerek betimsel analiz yapılmıştır. Çalışma sonunda yoksul bireylere özgü kodların olduğu ve bu bireyleri ötekileştirmek için bazı kalıp yargıların sinema filmlerinde kullanıldığı saptanmıştır.

Yedinci ve son bölümde ise Halil ZAFER “**Kitle İletişim Araçları ve Tüketim Alışkanlıkları Ekseninde Yoksulluk ve Az Gelişmişlik**” isimli çalışmasında bilgisayarlı teknolojiler ve internet teknolojisinin durmaksızın gelişimiyle birlikte kitle iletişim araçlarının günbegün artan tesirinin, ekonomik şartlarla doğrudan ilintili hâle bürünmesi meselesini ele almıştır. Günümüzde, kitle iletişim araçları içerisinde etkileycilik yönünden ilk sıralarda yer alan internet teknolojisinin gelişim süreci kapsamlıca ele alınmaya çalışılmıştır. Yoksulluk ve az gelişmişlik kavramlarının kitle iletişim araçlarıyla ilişkisi, birey ve toplumların tüketim alışkanlıkları üzerinden incelenmiştir.

Yaklaşık bir yıllık bir niyet, planlama ve gayretin hasılası olan kitabımız için, onlara nispeten layık olmadığı hâlde editörlük vazifesini şahsıma taltif eden kitabımızın yazarlarından olan üstadlarıma teşekkürü bir borç addederim. Ayrıca daha evvel hiç yayın tecrübeleri olmamaları rağmen, gösterdikleri şevk, azim ve azamî gayretleri dolayısıyla Halil Zafer, Şirin Nas ve Yıldırım Şahin kardeşlerimi de hususi tebrik eder; bu ilk akademik yayınlarının, onlar için bu yolda bir “fatiha” olmasını temenni ederim. Son olarak yayım sürecinde yüksek ilgi ve alakası için Filiz Kitabevi Genel Müdürü Oğuzhan Oruç’a, mizanpaj sürecinde gecesini ve hafta sonunu mesaisine dahil eden Özge Dane’ye ve kitabın kapak tasarımındaki emeği ve mizanpaj sürecindeki özverisi için Halil Zafer kardeşime hususi teşekkürlerimi sunarım. Bu vesileyle çalışma sürecimizin planlaması, yazımı, basımı gibi tüm safhalarında gerek teşvik noktasında, gerek tecrübeleriyle bizlere yol gösteren ve maddî-manevî desteklerini esirgemeyen hocalarımıza ve dostlarımıza da ayrı ayrı teşekkürlerimizi arz ederiz

Abdullah Miraç BÜKEY

Eylül 2021, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ V

KÜRESELLEŞME VE YOKSULLUK

Dr. Öğr. Gör. Yunus BUDAK

GİRİŞ	1
1.KÜRESELLEŞME	2
2.KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TARAFLARI	3
3.YOKSULLUK	4
4.GELİR DAĞILIMI	6
5.KÜRESELLEŞME, YOKSULLUK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ DENKLEMİ	7
SONUÇ	10
KAYNAKÇA	11

NEOLİBERAL POLİTİKALAR VE YOKSULLUK

Dr. Öğr. Gör. Yunus BUDAK

GİRİŞ	13
1.NEOLİBERAL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ	13
2.NEOLİBERAL POLİTİKALAR VE REFAH DEVLETİ	15
3.SOSYAL DEVLETİN YERİNE NEOLİBERALİZMİN VAR OLUŞU	16
4.NEOLİBERALİZM VE YOKSULLUK	18
SONUÇ	21
KAYNAKÇA	23

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KÜRESELLEŞME, ULUSLARARASI TİCARET VE YOKSULLUK

Şirin NAS

GİRİŞ	25
1.KÜRESELLEŞME	26
2.YOKSULLUK	29
3.LİTERATÜR	30
4.KÜRESELLEŞME-YOKSULLUK İLİŞKİSİ	32
SONUÇ	41
KAYNAKÇA	44

KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE ÜÇÜNCÜ DÜNYA TURİZMİNİN YEREL GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLE MÜCADELEDEKİ ROLÜ:

FAS VE CEZAYİR ÖRNEĞİ

Yıldıray ŞAHİN

GİRİŞ	49
1.ÜLKE EMEK PİYASALARINDAKİ KRONİK SORUNLAR VE TURİZM	52
2.COVID-19 VE TURİZM SEKTÖRÜNDE YAŞANAN NEGATİF TALEP ŞOKUNUN ETKİLERİ.....	59
ÇÖZÜM VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.....	62
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	68

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE SONUÇLARININ YAŞLILIK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Araş. Gör. Dr. Yusuf Ziya YILDIRIM

GİRİŞ	71
1.KÜRESELLEŞME VE YAŞLILIK İLİŞKİSİ	72
2.KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI ÜZERİNDEN YAŞLILIK	73
2.1 YAŞLILIĞIN TOPLUMSAL ALGISI VE AYRIMCILIK	74
2.2 BİREYSELLİK VE YAŞLI YALNIZLIĞI	74
2.3 AİLE YAPISI VE İLİŞKİLERİ	75
2.4 NÜFUS HAREKETLERİ VE GÖÇLER	75
2.5 EMEKLİLİK VE SAĞLIK HİZMETLERİNDE DÖNÜŞÜM	76
2.6 TEKNOLOJİK GELİŞMELER, ÇALIŞMA HAYATI VE SOSYAL HAYAT	78
3.KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARINA İLİŞKİN ÖNERİLER	78
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	81

SİNEMA FİMLERİNDE YOKSULLUK: PARAZİT FİLMİ ÖRNEĞİ

Araş. Gör. Dr. Yunus Emre ÖKMEN

GİRİŞ	83
1.KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YOKSULLUK VE YANSIMALARI	84
2.YOKSULLUĞUN FİMLERDE TEMSİLİ	86
3.PARAZİT FİLMİ ANALİZİ	89
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	102

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI EKSENİNDE YOKSULLUK VE AZ GELİŞMİŞLİK

Halil ZAFER

GİRİŞ	105
1. YOKSULLUK	106
1.1. YOKSULLUK TÜRLERİ	106
1.1.1. MUTLAK YOKSULLUK	106
1.1.2. GÖRELİ YOKSULLUK	106
1.1.3. ÖZNEL YOKSULLUK	107
1.1.4. NESNEL YOKSULLUK	107
1.2. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ	107
1.3. YOKSULLUĞUN SONUÇLARI	108
2. AZ GELİŞMİŞLİK	109
2.1. AZ GELİŞMİŞLİĞİN BELİRTİLERİ	110
2.2. AZ GELİŞMİŞLİĞİN SONUÇLARI	111
3. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI	112
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	116
KAYNAKÇA	118